

De kunstenaar als resident

HITO STEYERL EN BORIS BUDEN – Vertaald door Daniëlle de Regt

Wanneer we denken aan de betekenis van het woord 'residentie', duikt er een vreemd wiskundig probleem op. We zouden dit het probleem van het residu kunnen noemen. Maar wat betekent dit? Er is altijd een verschil tussen het aantal mensen dat op een bepaalde plaats verblijft, en degenen die meegerekend worden. De louter residerenden zijn meestal in de grote meerderheid ten opzichte van de anderen. Terwijl de eersten er gewoon wonen, worden de laatsten ingeweven in een netwerk van natie, representatie en voordelen. De eerstgenoemden verblijven overal zonder ergens noodzakelijk te behoren. Hun residentie leidt niet tot representatie. Ze behoren tot de bevolking en tegelijk ook weer niet. Zo bekeken vormen zij een structureel overblijfsel, een rest, een surplus van mensen, dat het hele concept van 'volk' in een crisis stort.

Zoals Giorgio Agamben heeft aangetoond in zijn verhandeling over de brieven van Paulus, is de restfiguur van extreem groot politiek belang. Binnen deze context is de rest iets dat ontsnapt aan de relatie van meerderheid en minderheid. Het is noch Grieks, noch joods, het is iets dat die tweedeling opschort en de identiteit van iedere imaginaire gemeenschap ondermijnt. De rest is de figuur van het volk, als het niet gecategoriseerd wordt op basis van etniciteit of zelfs klasse: het volk als zodanig. De rest is niet het resultaat van het verschil tussen politieke subjecten en de massa als zodanig. Het is eerder het surplus dat geproduceerd wordt door

deze operatie, de onmogelijkheid voor ieder volk om ooit identiek aan zichzelf te zijn. Het concept van residentie leidt dus onmiddellijk naar de notie van het residu, of de rest.

Het perspectief van de rest: dit is de positie van waaruit we moeten denken doorheen de conditie van zgn. residenties. Residenten zijn echter niet identiek aan de rest. De conditie van residentie creëert alleen maar een plaats waar het probleem van de rest benadrukt wordt, en waar de dynamieken van de residentie en het residu zich openbaren. Niet in de eerste plaats omdat residenties gewoonlijk tijdelijk zijn, en mobiele en flexibele subjectiviteiten aanmoedigen. En ook niet omdat zij migratie stimuleren en vaak niet-burgers bedienen. Zelfs niet omdat zij zouden voorkomen dat iemand identiek is aan zichzelf, als zoiets al mogelijk zou zijn. Maar omdat zij de spanningen tussen verschillende vormen van het gemeenschappelijke verdichten – zowel op een positieve als een negatieve manier. Vanuit een optimistisch perspectief zouden we kunnen zeggen dat ze nieuwe verbindingsvormen tussen mensen laten ontstaan, die niet langer gemodelleerd zijn naar natie of afkomst, en dat ze vormen van relaties creëren die de identiteit overstijgen. Vanuit een meer realistisch perspectief zijn het plaatsen waar de gedeterritorialiseerde condities van globale, culturele industrieën botsen op de politiek van nationale representatie. De condities van residenties drukken precies die botsing uit. Dit is de reden waarom residenties geen containers voor de rest zijn. Ze kunnen

verwijzen naar deze conditie, maar dan toevallig. Ze creëren ambivalente ruimtes, middelpunten, die enerzijds in een soort buitenterritoriaal niemandsland zwerven. Maar tegelijk is dit ook het soort buitenterritorialiteit dat ambassades op zich nemen. Ambassades creëren een soort van territoriale verwarring, zij vouwen de ene nationale ruimte in de andere. Natuurlijk zijn zij geen niemandsland, maar ze drukken eerder een gecondenseerd surplus van nationale representatie uit. De ruimte van residenties is bijgevolg ambivalent. Ze zijn tegelijk ruimtelijk overmatig gedetermineerd én verloren, ze zijn nergens en ergens anders, ze representeren lokaliteit maar produceren tegelijkertijd deterritorialisatie.

Mobilisatie

Laten we nu het eerste aspect van de dynamiek van residentie ontvouwen: het aspect van deterritorialisatie. Residenties creëren transnationale series van relaties: dienstdoend als ruimtestations voor ambitieuze, mobiele self-made ondernemers functioneren zij als versnellers van zelf-marketing en als oefenruimte voor de levensstijl van uitermate mobiele, culturele operatoren. Ze vormen licht excentrieke subjectiviteiten die zich perfect aanpassen aan het ritme van de globale culturele industrie. Residenties maken integraal deel uit van deze industrieën, waarvan de ideologie er één is van competitie, nietsontziende creativiteit en een bijna verplichte openheid voor samenwerking en mobiliteit. Dit is de materiële realiteit voor veel kunstenaars in een